

MITMEKULTUURILISUSE PÄDEVUSE TOETAMINE SAKSA KEELE TUNNIS VIRTUAALPROJEKTI „METS KUI MÄLUPAIK SAKSAMAAL, EESTIS JA SRI LANKAL“ NÄITEL¹

Maris Saagpakk

Annotatsioon. Võõrkeeletunni üks eesmärke on toetada õpilaste pädevust ära tunda ühe teema erinevaid kultuurilisi vaatenurki ja luua pinnas avatud suhtlemiseks. Selle pädevuse kontrolli ehk kultuurilise suhtluspädevuse reaalsustesti on keeletunnis keeruline korraldada, ent pandeemialaine ajal tuttavaks saanud virtuaalõpe pakub siin uusi võimalusi. Artikkel tutvustabki rahvusvahelise üliõpilasprojekti näitel võimalust, kuidas arendada mitmekultuurilisuse pädevust võõrkeeletunnis. Projekt toimus pandeemiaaegsel distantsõppe perioodil Tallinna ülikooli ja Kelaniya ülikooli koostöös. Uurides mälupaikade kui rahvusliku kollektiivse kultuurimälu elementide muutumist ajas ja nende esitamise subjektiivsust, anti üliõpilastele võimalus teiste kultuuride vaatlemise kaudu leida uut enda kultuuris ja tõlgendada seda laiemas kontekstis. Siinses artiklis tutvustatakse üht valminud projekti, mis käsitles metsa kui sümbolit Saksamaal, Eestis ja Sri Lankal, ning analüüsitakse üliõpilaste tehtud esitluse kultuurilisi ülekandeid, stiili ja narratiivi loomiseks valitud perspektiivi.

Võtmesõnad: mitmekultuurilisus, kultuurididaktika, sümboolne kompetents, mälupaik, saksa keel võõrkeelena

¹ Autor tänab Fulbrighti programmi ja professor Claire Kramtschi (UC Berkeley) toe-
tuse ja inspiratsiooni eest.

I. Sissejuhatus

Mitemekultuurilisuse toetamine keeleõppija identiteedis on keeleõppe peamine küsimus, isegi missiooni küsimus, sest just võõrkeeletund on koht, kus õpetada toimetulekut üleilmastuvas maailmas. Euroopa keeleõppe raamdokumendi sõsarväljaanne (2023: 127) kui valdkonna keskne regulatsiooni- ja visioonidokument sätestab, et C1 keeleoskaja „Oskab ette aimata öeldu või kirjutatu vääritlemist ja luua soodsat suhtluskeskkonda, selgitades ja tõlgendades kõnealuse teema eri kultuurilisi vaatenurki“. See on aga väga keeruline ülesanne. Isegi ühe keele sees on ju vahel raske üksteist mõista. Kuidas aga anda võõrkeeletunni piiratud tingimustes õpilastele vajalikke teadmisi ja oskusi sellest, kus ja miks on võimalik minu kultuuri vääritle tõlgendada? Kust teab õpilane, kuidas tema kultuur paistab kultuurilisele teisele?

Raamdokumendi eelmine versioon rõhutas, et kultuuridevahelise suhtluse kontekstis on olulised teadmised teiste piirkondade väärtustest ja uskumustest ning suhtluspädevus (2007: 26). Sõsarväljaanne (2023: 31) räägib selle asemel mitmekeelsuse pädevusest: „Mitemeelsusele viidates mõeldakse keeleõppe raamdokumendis enamikul juhtudel mitemeelsuse ja -kultuurilisuse pädevust, kuna need kaks aspekti on tavaliselt lahutamatud.“ Selline otsus on mõistetav, kuna kultuurilised teadmised ei ole kvantifitseeritavad ja mõõdetavad, ent kultuurididaktika vaatenurgast kätkeb see ohtu, et kultuur kui testimatu suurus jääb jätkuvalt pigem marginaalsesse positsiooni. Siinses artiklis kasutatan seega kultuuriliste teadmiste rõhutamiseks mitemekultuurilisuse ja kultuuridevahelise suhtluspädevuse mõisteid.

Eestis on mitemekultuurilisuse toetamist võõrkeeleõppes viimase kümne aasta jooksul uurinud Laura Abroi (2014), kes käsitleb oma magistritöös inglise keele tundides kasutatavate materjalide tuge strateegilise kompetentsi kui ühe kultuuridevahelise suhtluspädevuse osa arendamiseks ning leidis selle olevat ebapiisava (*ibid.*, 47), ning Helen Soone (2016), kes näitas oma magistritöös, et

ehkki õpetajad rõhutavad kultuuridevahelise suhtluspädevuse olulisust keeleõppes, tunnevad nad end ebakindlalt ega tea, kust leida tuge ning „milliste meetodite ja võtetega“ seda pädevust toetama peaks (*ibid.*, 29). Uuritud on ka hirme võõrkeele kasutamise ees (Ellermäe 2016), mis samuti osaliselt seostuvad puudulike kultuuri-kompetentsidega ja võimega näha end teise silmade läbi. Skopinskaja jt (2018) analüüsivad õpikuid ja näitavad, et teatud sotsiokultuurilised teemad on sealt puudu ning kultuuridevaheline suhtluspädevus ei saa piisavalt toetatud.

Kuid isegi suurepärase lisamaterjalide korral on kultuuridevahelise suhtluspädevuse viimast sammu ehk reaalsustesti õppetunnis keeruline korraldada. Nagu Kohn ja Hoffstaedter (2017: 354) rõhutavad, seisneb kultuuridevahelise suhtluspädevuse arendamise keerukus autentsete kommunikatsioonisituatsioonide loomises. Üks võimalus selleks on virtuaalkeskond, mis on pandeemia-aastate sunnil õppeprotsessi osaks saanud.

Keeleõppeteooriate puhul on tihti kritiseeritud lõhet teooria ja praktika vahel (East 2012: 6), mistõttu ei paku see artikkel mitte teoreetilist keeleõppemudelit, vaid tutvustab ja analüüsib juhtumiuuringu võtmes rahvusvahelist virtuaalõppeprojekti, mille fookuses oli kultuuri(de) tõlgendamine ja kultuuriliste ülekannete tegemine teis(t)e kultuuri(de) ja enda kultuuri vahel.

Projekt „Erinnerungsorte in Deutschland, Estland und Sri Lanka“ („Mälupaigad Saksamaal, Eestis ja Sri Lankal“) toimus kahel korral, piloodina kevadel 2021 ja uuesti sama aasta sügisel Sri Lanka Kelaniya ülikooli ja Tallinna ülikooli saksa keele õppijate koostöös². Projekt oli jätkuks pandeemia eel alanud koostööle nende ülikoolide vahel ja lähtus soovist pakkuda üliõpilastele rahvusvahelist keeleõppekeskkonda.³ Projekti eesmärk oli leida saksa keelse kultuuriruumi mälupaikadele ehk kultuurilise teadmiste

² Autor tänab projektis kaasa löönud saksa keele lektoreid Andine Fricki ja Ramona Bätzi Tallinna ülikoolist ja professor Neelakshi Premawardhenat Kelaniya ülikoolist.

³ Projekti kajastas UNESCO raport „Reimagining student mobility for a post-pandemic world“, mis tutvustab kümnet pandeemiaaegset rahvusvahelist projekti ning

kristallisatsioonipunktidele, nagu näiteks Saksa mets, Saksa mark ja jõulud, vasted oma kultuuris ning neid siis teise kultuuri esindajatele selgitada, kasutades saksa kultuuri võrdluste lähtepunktina ja saksa keelt *lingua franca*'na. Alljärgnevalt käsitlen kuuest valminud rühmatööst üht projekti teemal „Mets“, kuna see teema on eesti tänapäeva rahvuslikus müüdiloomes erilise kaaluga (Jonuks, Rimmel 2020).

Artiklis tutvustan esmalt projekti disaini ning analüüsin siis selle õppetöö vormi potentsiaali üliõpilaste mitemekultuurilise mõtteviisi arendamisel, selleks jälgin töö käigus ilmnunud tähendusloome protsesse ning toetun oma tõlgendustes kultuurididaktikast pärinevale sümboolse kompetentsi (Kramsch, Narcy-Combes 2017; Kramsch 2021) ja ajalooteadusest pärinevale mälupaiga mõistele (Nora 1984–1992). Analüüsi aluseks on esitluse „Mälupaik „Mets“ Saksamaal, Eestis ja Sri Lankal“ salvestuse saksakeelne transkriptsioon, slaidid, seminarijärgsete küsitluslehtede kokkuvõtted ning autori kui juhendaja vaatlused. Artikkel otsib vastust järgmistele uurimisküsimustele: 1) Kuidas tõlgendasid üliõpilased mälupaiga ideed kui kultuuriloolise tähendusloome üht võimalust?; 2) Misesugused kultuurilised ülekanded rakendusid erinevate kultuuride mälupaiku analüüsides?; 3) Kuidas kasutasid võõrkeeleõppijad saksa keele stilistilisi vahendeid kultuuriliselt keeruliste ja tundlike teemade käsitlemisel?

2. Projekti teoreetilised lähtekohad

2.1. INDIVIDUAALNE JA KOLLEKTIIVNE TÄHENDUSLOOME

Kultuuri õpetamine võõrkeeletunnis tundub esmapilgul tegelevat peamiselt sihtkultuuri tutvustamisega antud keeleareaali keele õppijale eesmärgiga viidata mingis geograafilises piirkonnas keele kui suhtlusinstrumendi kasutamiseks vajaminevatele lisaaspektidele.

soovib juhtida tähelepanu virtuaalmobiilsusele kui haridusvõrdsuse ja kultuurilise kommunikatsiooni edendamise võimalusele (Sabzalieva *et al.* 2022).

Sellist vaadet kultuurididaktikale on aga peetud ebaadekvaatseks (Byram, Wagner 2018: 140). Kultuurid ei ole enam tingimata seotud riikide ja territooriumitega ning keeleõpet ei piirata emakeelse keelekasutaja standardi taastootmisega. Üleilmastuvas maailmas vajame teadmisi eri kultuuridest ja nende teadmiste alusel välja arendatud pädevusi, mis aitavad suhelda erineva kultuuritaustaga inimestega, valida sobiva stiili ja registri ning mõista tähendusi ja neid luua.

Kultuurikontaktidest põrkuv tähendusloome leiab alati aset teatud kontekstuaalsetes ja kultuurilistes raamides, mille kirjeldamiseks kasutab Juri Lotman (1999) semiosfääri mõistet. Teist kultuurilist tähendust kandvad infokillud töödeldakse pärast nende vastuvõtmist ja tõlgitakse oma siseruumi keelde ehk pannakse suhestuma olemasoleva süsteemi semiootiliste mudelitega.

Keeleõppes on samuti tegemist protsessiga, mille käigus tõlgitakse uus info õpilase tähendusruumis mõistetavaks tähenduseks. Ameerika kultuurididaktik Claire Kramsch pakub välja, et pädevust, mis kaasab õppeprotsessi õppija tunded ja tema enda kultuuritaustast tingitud tõlgendusruumiga opereerimise, võiks tähistada mõistega „sümboolne kompetents“ (Kramsch, Narcy-Combes 2017: 207). Ideaaljuhul võiks võõrkeeletund seejuures simuleerida päriselu ja tekitada olukordi, kus on vaja kultuurilise „teise“ öeldut reaalses suhtlussituatsioonis tõlgendada (Faez, Tavakoli 2018: 3). Byrami (1997: 49–52) klassikalise kultuuridevahelise suhtluse kompetentsi (ICC) mudeli valguses, mis rõhutab suhtumise, teadmiste, kultuuriliste artefaktide interpreteerimise ja nendesse suhestumise ning kriitilise kultuuriteadlikkuse kokkumängu, toetab Kramsch'i sümboolne kompetents peamiselt interpreteerimise ja suhestumise faasi, ehkki faase ei saa muidugi lahus hoida: interpreteerimisele ja suhestumisele peab eelnema märkamine, mille jaoks on vaja teadmist ja suhtumist. Kramsch (2006: 251) rõhutab, et „sümboolne kompetents ei piirdu dialoogiliselt loodud tähenduste väljendamise ja interpreteerimisega, vaid on suunatud oskusele tähendusi rikastada ja globaliseerunud maailmas uusi sümboolseid väärtusi luua ja vahetada“. Keelekasutaja peaks tajuma keele situatiivset iseloomu

ja esitama küsimusi, kelle perspektiivist räägitakse ning missuguses diskursuses on need tähendused võimalikud. Keeleõppija vajab sümboolse kompetensi näol „peent semiootiliste praktikate kogumit, mis toetub tähenduse loomisel mitmetasandilistele kognitiivsetele vihjetele“ (Kramsch 2006: 250).

Sümboolne kompetents on seotud ka õppija agentsuse nõudega (Swain 2006; Kohn, Hoffstaedter 2017), kuna nõuab õppijalt sissetuleva info analüüsi ja selle alusel otsuste tegemist (Byram 1997). Kuna keeleõppes on oluline keelematerjali omandamine ja harjutamine rohkete korduste abil, vajab teadmisi ja oskusi integreeriv agentsus järjepidevat tähelepanu. Seda arengut toetab ka raamdokumendi sõsarväljaanne, milles on lisatud vahendamine (*mediation*) neljanda valdkonnana vastuvõtu, loometoimingute ja suhtlemise kõrvale⁴.

Vahendamise pädevuse arendamine on kompleksne protsess, mille käigus tekib õppija mitmekeelne ja -kultuuriline identiteet. Kohtudes erinevate kultuuriruumide tekstide, keelekandjate ja kultuuriliste artefaktidega, on kultuuriliselt kompetentne keeleteadaja võimeline tähendust mõistma, seda enda kultuuriga suhestama ja sellele vastavalt käituma. Selleks on vaja mõista, et tähendused muutuvad aja jooksul. Kramsch (2006: 251) ütleb: „Et mõista teisi, peame aru saama, mida nemad minevikust mäletavad, kuidas nad oma tulevikku näevad ja kujundavad ning kuidas nad ennast täna- ses päevas positioneerivad. Ja me peame samu asju mõistma ka meie endi puhul.“

Selliselt kirjeldatuna võib väita, et sümboolne kompetents on mitemekultuurilise pädevuse üks osa, eelneb suhtlussituatsioonile ning pakub õnnestunud kommunikatsiooniks õige tooni ja registri. Kuid sümboolne kompetents aitab meil laiendada ka iseenda kultuuri(de) mõistmiseks rakendatavat tõlgendusraami, kui vaatleb vana ja tuttavlikku uudse pilguga. See protsess nõuab harjumuspäraste raamide nihutamist ja normaalsuse küsitavaks muutmist

⁴ Raamdokumendi eelmises variandis vastavalt retseptiivsed ja produktiivsed oskused ehk kuulamine, lugemine, rääkimine ja kirjutamine.

ning võib olla ootamatult häiriv. Tuleb meeles pidada, et ainult teiste kultuuride kohta teadmiste lisandumine ei taga veel ladusamat kommunikatsiooni. Teadmised, mis kinnitatakse eelnevate eelarvamuste lõuendile, ei muuda ega leevenda stereotüüpseid suhtumisi ja käitumismustreid. Seepärast on nii oluline rääkida sümboolsest kompetentsist mitte ainult uute teadmiste, vaid teadmiste interpreteerimise ja rakendamise kontekstis. Vaatluse all olnud projektis laenati teadmiste rakendamise harjutamiseks ajalooteadusest pärinevat mäluaigu ideed, mis haakub Kramtschi üleskutsega.

2.2. MÄLUPAIK AJALOOKIRJUTUSES JA KULTUURIDIDAKTIKAS

Mõistet „mälu paik“⁵ on ajalookirjanduses kasutatud alates Pierre Nora aastail 1984–1992 ilmunud sarjast „Les Lieux de mémoire“, mis keskendus prantsuse kollektiivses mälus juurdunud objektide, inimeste, sündmuste ja tavade kirjeldamisele. Idee keskenduda ajaloo käsitlemisel isikute, sündmuste ja faktide loo asemel sellele, mida selles kultuuriruumis olijad kultuuri pärisosana defineerivad, ei olnud sellisena revolutsiooniline⁶, aga kõlas hästi kokku uuema arusaamaga ajaloo relatiivsusest ja subjektiivsusest.

Saksa kultuuriruumi jaoks koostasid mälu paikade teose Etienne François ja Hagen Schulze, kolmeköiteline „Deutsche Erinnerungsorte“ („Saksa mälu paikad“) ilmus aastail 2001–2009. Kogumik koondab eri autorite artikleid, mis käsitlevad eri laadi ja kaaluga mälu paiku ning toovad välja dünaamika, kuidas on nende mälu paikade tähendus kollektiivses mälus aja jooksul muutunud. François ja Hagen (2001: 14) rõhutavad: „Kollektiivne mälu aitab meil aru saada tänasest maailmast ja sellele tähendusi omistada.

⁵ Eesti keeles on mälu paiga mõistet kasutanud näiteks Undusk (2011, 2015), Leppik (2016) ning Kaljundi ja Plath (2017).

⁶ Kollektiivse mälu mõiste lõi 1920-ndail Maurice Halbwachs, keda huvitas kogukondliku kultuurimälu säilimise võimalikkus urbaniseeruv ja muutuv maailmas, ent Halbwachsi taasavastamine 1980-ndail tõi kaasa mälu-uuringute seni kestva buumi. Lähemalt mälu-uuringute ajaloost vt Tamm 2013.

Asetades tänase mineviku ja tuleviku vahele, loob see [kollektiivne mälu] identiteedi ja kestvuse.“ Oma suure mahu, ambitsioonikuse ja laialdase leviku tõttu tuleb aga kriitiliselt mainida, et François’ ja Schulze kogumik mitte ainult ei kirjelda, vaid ka muudab ja kujundab, loob või taasloob mälupaiku.

Võõrkeeletunni kultuurididaktika jaoks, mille keskmes ei ole peamiselt mitte kultuuri uurimine, vaid kultuuriliste teadmiste vahendamine ja tähendusloomeprotsesside toetamine, pakub mälupaikade materjal palju võimalusi. Germanistid Almut Hille ja Camilla Badstübner-Kizik on kasutanud mälupaikade uurimist saksa ja poola üliõpilasi kaasavas projektis (Badstübner-Kizik, Hille 2016). Eestis on mälupaiku kultuurididaktikas kasutanud baltisaksa kultuuri vahendamiseks Silke Pasewalck (2018) ja Marika Peekmann (2017, 2020).

3. „Mälupaigad Saksamaal, Eestis ja Sri Lankal“

3.1. PROJEKTI DISAIN, ETAPID JA EESMÄRGID

Projekt toimus Tallinna ja Kelaniya ülikoolis saksa keele edasijõudnute kursuse käigus. Eestist oli osalejaid 17 (neist 15 Eesti üliõpilast ning kaks vahetusüliõpilast Itaaliast ja Saksamaalt). Osalejate hulgas oli nii bakalaureuse-, magistri- kui ka doktoritaseme üliõpilasi. Sri Lanka poolt osales projektis 16 saksa keele kolmanda aasta üliõpilast.

Osalenud üliõpilased jagunesid kuude rühma, rühmad valisid ühiselt teemad, millega nad tegeleda soovisid, ja said juhendajatelt artikli „Deutsche Erinnerungsorte“ kogumikust. 2021. aasta sügisel osutusid valituks järgmised teemad: „Saksa mark“ kui Saksa majandusliku edu võti (James 2003), „Dresden“ kui sõjas hävinud ja hiljem taastatud barokne pärl (Rader 2009), mitemekihilise minevikuga „Wartburgi“ rüütlinn (Francois 2003), „Jõulud“ kui tähtsaim püha aastas (Foitzik 2009), saksa õigekeelsussõnaraamat „Duden“ (Puschner 2009) ning lõpetuseks „Mets“ (Lehmann 2009). Töö toimus rühmatööde vormis.

Allpool käsitletava „Metsa“ mälupaiga projektis osalesid Sri Lankalt kolm ja Eestist samuti kolm üliõpilast. Projekt toimus 2021. aasta sügisel kahe kuu vältel ja oli sisuliselt jaotatud viieks etapiks (tabel 1). Lisaks Zoomis toimunud kohtumistele kohtusid rühmad eraldi ja vahetasid infot sotsiaalmeedia ja meili teel.

Tabel 1. Projekti etapid

Etapp 1	Tutvumine, mälupaikade kontseptsiooni tutvustamine. Rahvusvahelise projekti eripärad, rühma liikmete ootuste ja võimalike ohukohtade käsitlemine. Rühmade moodustamine.
Etapp 2	Teemade valik (piiratud „Saksa mälupaikade“ teoses pakutud võimalustega), saksakeelse artikli lugemine ja ühine kokkuvõtte tegemine.
Etapp 3	Saksakeelse mälupaiga ekvivalendi otsimine oma kultuuris, vastava uurimistöö tegemine saksa mälupaika käsitleva artikli näitel ning esitluse koostamine rühmatööna.
Etapp 4	2 ühisseminari 20-minutiliste ettekannetega.
Etapp 5	Tagasiside suures rühmas ja eraldi Tallinnas ja Kelaniyas.

Projekti eesmärgid:

- sümboolse kompetentsi arendamine ühe mälupaiga interpreteerimise ja võrdlemise kaudu, ajalooliste faktide ja enda kogemusliku kultuuritunnetuse seostamine ja selgitamine;
- ajaloo subjektiivsuse ja relatiivsuse näitamine – iseseisva uurimistöö abil saadakse üht mälupaika analüüsides kogemus, et ajalooliste sündmuste tähendus kollektiivses mälus on muutuv;
- üliõpilase enda kui kultuurivahendaja rolli teadvustamine ja tema agentsuse toetamine reaalse olukorra loomise kaudu.

Üliõpilaste agentsust pidi toetama olukord, kus nende ekspertsus ja keelekombinatsioon on suhtlussituatsioonis ainulaadsed. Projekti õnnestumise eelduseks on mõlema poole panus, kuna kumbki ei valda keelt ega kultuurikoode, et teise kultuuri puutuvat edasi anda. Kui homogeense taustaga õpirühmas võib juhtuda, et referaati esitav üliõpilane ei ole teema parim tundja ruumis, siis selles heterogeenses rühmas löid üliõpilased tõlgendusruumi, mille ekspertideks olid ainult nemad ise. Surve ja soov projekti õnnestumiseks sundis rühmi leidma asjakohaseid kanaleid, suhtlemisviise ja aegu, mis sobiksid eri ajatsoonides rühmakaaslastele (Sri Lanka ja Eesti aja-vahe on 3,5 tundi).

3.2. KOHTUMINE, HÄÄLESTUS JA RÜHMADEKS JAGUNEMINE

Koostööprojekti esimeses etapis toimunud häälestuse loomise viis ja põhjendus nõuaks eraldi käsitlust. Olgu siinkohal öeldud, et lähtuti Byrami (1997: 34) tõdemusest, et kultuuridevahelise õppe edukaks toimimiseks on vaja üliõpilaste „uudishimu ja avatust“ ning „valmisolekut jätta kõrvale enda uskumused ja hoiakud teiste tähenduste, uskumuste ja käitumismallide suhtes“. Hoolimata tõsiasjast, et mõlemal grupil oli projekti sooritamine kohustuslik ja iseseisva töö maht ületas kursusel tavapärasest, väljendasid pandeemiast väsinud üliõpilased rõõmu võimaluse üle suhelda ja ühiselt õppida teisest kultuuriruumist noortega. Keelesoorituse õnnestumise pinget aitas vähendada olukord, kus enamik rühmadest töötas ilma emakeelsete kõnelejateta. Kõik tegid pisut vigu, aga valdasid keelt piisaval tasemel, et suhtlus õnnestuks.

3.3. METS KUI MÄLUPAIK – SAKSA METS

Projekti teises etapis lugesid üliõpilased Albrecht Lehmanni (2009) artiklit metsast sakslaste kollektiivses mälus. Siinses alapeatükis refereerin projekti aluseks olnud artikli sisu, et hiljem analüüsida üliõpilaste tehtud kokkuvõtet artiklist.

Lehmann väidab artikli alguses, et mets on sakslaste jaoks auto järel kõige suurem saksluse sümbol, kuid metsa kui sümboli laetus kollektiivses mälus on ambivalentne. Metsa armastatakse selle esteetilise väärtuse pärast ja vaba aja veetmise paigana, ent poliitilise sümbolina on mets „küsitavaks muutunud“ (*ibid.*, 187). Mets kui sümbol seondub saksa rahvusluse tekkega 19. sajandil, saksa rahvusromantikute metsatunnetusega ja selles domineeriva muinasjutulise, üksildase metsa pildiga. Juba sel perioodil domineeris ettekujutuses metsast linnastunud inimeste tsivilisatsiooniväsimus ja igatsus ürgse, puhta looduse järele. Reaalne ja igapäevane metsakasutus sellesse pilti ei mahu ja metsast saab saksa rahvusluse sümbol.

Eriline positsioon on tammepuul, *die deutsche Eiche*, mis oli oma suursugususega oluline nii keiserlikul kui ka natsionaalsotsialistlikul Saksamaal. Tammelehed on võidupärgades, tamm on Saksa D-marga müntidel. Natsi-Saksamaa nägi metsa kui rahvakehandi sümbolit: nagu mets on paljudest üksikutest puudest koosnev massiiv, on ka rahvas paljudest indiviididest koosnev, aga üks ja ühtne mass.

Sõjajärgseil aastail oli mets oluline tegur igapäevase toimetuleku tagamisel. Marjad, seemned ja küttepuit andsid neil nälja-aastail toidulauale täiendust. Metsa ulatuslik (rööv)majandamine humanitaarkatastroofi piiril elavas ühiskonnas päädis esimese Saksa looduskaitseeltsi loomisega juba aastal 1947. Kriisi möödudes jäi mets järgnevatel aastakümnetel sakslastele peamiseks vaba aja veetmise paigaks. Perega, rühmaga või üksi matkamine (*Wandern*) kui enda leidmine ja loodusega kontakti saavutamine on alates Goethest olnud saksa kultuuri pärisosa ning sellel on enamiku sakslaste jaoks koht nende noorusaja mälestustes.

Tänapäeval väidab autor matkamise kombe kadunud olevat, metsad on inimtühjad massiivid, millega ometi seonduvad tugevad emotsioonid. Mets tervikuna on ohustatud ja kogu metsa kujutamise ikonograafia on paradiislik. Mida suurem on linnastumine, seda enam domineerib romantiseeriv ettekujutus metsast ning seda teravam on võitlus looduskaitsete ja metsamajandajate vahel.

Rahvusliku laetuse aspekt on metsa sümbolist Lehmanni sõnul pea-aegu kadunud, mets on politiseeritud vaid looduskaitse aspektist.

Järgnevalt toon välja aspektid, mida metsa teemaga tegelenud rühm Lehmanni artiklist esile tõstis. Rühm jaotas Saksa metsa tutvustava esitluse järgmisteks osadeks: 1) romantiline metsatunne; 2) natsionalistlik metsaideoogia ja rahvuslikud metsad (*Völkische Wälder*); 3) tamm kui sümbol; 4) metsad sõjajärgsel ajal ning 5) tänapäeva metsatunnetus.

Grupp tõi kavapunktidena välja Lehmanni artikli kõik peamised momendid. Oluline on mainida, et saksa keeles on sõnal *Volk* ideoloogiline konnotatsioon, mis seondub natsionaalsotsialismiga. *Völkische Wälder* tähenduses ‚rahvuslikud metsad‘ ei kõla seega positiivselt või neutraalselt, vaid seondub natsionaalsotsialistliku sõnavaraga.

Esitus algab olevikust ja rõhutab metsa sümboolset väärtust:

Ü1: *Der Wald ist auch bis heute eine wichtige Naturmetapher geblieben. [...] Es gibt eine Tradition, dass je mehr man ohne Natur, in diesem Sinne ohne Wald lebt, desto besser man den Wald findet. Deswegen Dichter und Maler, die in Städten gewohnen hatten, sie haben zahlreiche Bilder vom Wald gemalt und Lobdichtungen geschrieben.*⁷

„Mets on kuni tänaseni jäänud oluliseks loodusmetafooriks. [...] On selline traditsioon, et mida enam elatakse ilma loodusega, ehk siis ilma metsata, seda olulisemaks metsa peetakse. Seepärast kirjanikud ja kunstnikud, kes elasid linnades, maalid palju pilt loodusest ja kirjutasid ülistusluuletusi.“

Järgnevalt minnakse metsa sümboli laiema ja üldistavama käsitluse juurde ning kasutatakse taas sõna *Völkisch*.

⁷ Esitatud on siin ja edaspidi teksti sõnasõnaline transkriptsioon. Kuna tegemist on keeleõppega ja siinse artikli eesmärk ei ole keelevigade analüüs, ei ole tekstis esinenud komistusi, enda parandamist ja valesti hääldatud sõnu kajastatud. Küll aga on säilitatud sõnade järjekord lauses ja grammatilis-süntaktilised standardhälbed.

Ü1: [...] überall, wo die Waldwildnis bereits früh in agrarisch genutztes Kulturland umgewandelt worden war, wie zum Beispiel in Italien oder Frankreich und in England, habe die Gesellschaft dadurch eine Zukunft verspielt. Das heißt, dass man Wälder mit Zivilisation und mit dem starken Volkstum vergleicht und Felder mit dem Verlust der Kraft eines Volkes.

„[...] kõikjal, kus ürgmetsad juba varakult põllumajanduslikuks kultuurimaaks muudeti, nagu näiteks Itaalias, Prantsusmaal või Inglismaal, olevat ühiskond sellega oma tuleviku maha mänginud. See tähendab, et metsa seostatakse tsivilisatsiooni ja tugeva rahvusluse ja põldusid rahva elujõu kadumisega.“

Üliõpilased tsiteerivad siin Lehmanni artiklis esitatud 19. sajandi seisukohta äärmuslikust vaatest metsale, mis pani aluse hilisemale natsionaalsotsialistlikule metsaideooloogiale, pehmendades seda kommentaariga, et see oli vaid üks võimalikest arvamustest.

Esitluse tekstist jääb välja saksa romantikute kirjanduslik-kunstiline metsakäsitus. Küll on aga üliõpilaste endi valitud metsafoto selle lõigu käsitlemiseks kujutatud saksa romantismiaegse maalikunsti suurkujule Caspar David Friedrichile sarnases võtmes. Järgnevalt käsitletakse eraldi tammepuud kui sümbolit, üliõpilased jäävad truuks originaali rõhuasetustele ja käsitlevad tamme kui vabaduse sümbolit. Lisatakse, et tamm esineb sümbolina ka teistes Euroopa kultuurides.

Sõjajärgse Saksamaa kontekstis tuuakse välja, et mets oli laste ja noorte jaoks mängumaa. Väidet eksotiseerib lause, et „man spielte um undetonierte Minen herum“ („mängiti detoneerimata miinide keskel“). Lisatakse, et mets oli oluline igapäevase toidulaua täiendamiseks. Öeldakse, et esines „legale und illegale Sammelaktionen“ („legaalseid ja illegaalseid korjeaktsioone“). Seda kommentaari täiendab slaid, mis lähtub punkt-punktilt Lehmanni artiklis välja toodud olulisematest momentidest. Seega on materjal olnud üliõpilastele huvipakkuv ja tähenduslik.

Esitluse saksa kultuuri osa lõpetab kommentaar hetkeolukorra kohta Saksamaal, mis sedastab: „Das romantische Gefühl des

Waldes kommt zurück. Man versucht, wieder sich mit der Natur zu vereinen. Man versucht, mehr zu wandern“ („Romantiline metsatunne tuleb tagasi. Üritatakse end taas rohkem loodusega siduda. Üritatakse rohkem matkata“). Kokkuvõtte ei korreleeru Lehmanni artikli hetkeolukorra kirjeldusega, kus väidetakse, et noorte jaoks on metsas viibimine lootusetult vanamoeline ega suuda võistelda rannavolle, surfamise või lumelauasõiduga.

3.4. KULTUURIVÕRDLUS. EESTI METS

Mälupaikade järjestus oli üliõpilaste endi otsus. Kuuest grupist kolm alustasid Sri Lanka vastega saksa mälupaigale ja kolm Eestiga. Metsateemalises esitluses käsitleti Eestit teisena. Esitlus koosnes järgmistest punktidest: 1) Eesti metsad. Eestlased kui metsarahvas; 2) mets mütoлогияs; 3) rahvuspuu tamm; 4) metsavennad; 5) praegune metsatunnetus.

Eestlaste metsatunnetuse kirjeldust alustatakse ajaloost, täpsemalt baltisakslaste käsitlusest.

Ü2: Für die erste Hälfte des 19. Jahrhunderts haben die deutsch-baltischen Autoren das Waldverhältnis der Esten eher kritisch beschreiben. Esten wurden als Menschen beschrieben, die zu viel Holz verschwenden und es verwenden, nicht um in einem warmen, sondern in einem verheizten Raum zu leben. Auch in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts war der Wald ein ekelhafter und gefährlicher Ort für die Esten. Im Wald wurden Opfer gebracht, damit die Waldgeister die Menschen nicht stören.

„19. sajandi esimesel poolel kirjeldasid baltisaksa autorid eestlaste suhtumist metsa pigem kriitiliselt. Eestlasi kirjeldatakse kui inimesi, kes liiga palju puitu kulutavad ja seda selle jaoks kasutavad, et mitte soojades, vaid ülekõetud ruumides elada. Ka 19. sajandi teisel poolel oli mets eestlaste jaoks vastik ja ohtlik koht. Metsas toodi ohvreid, et metsavaimud inimesed rahule jäta.“

Rühm alustab esitlust ajalooliselt reflekteeriva ja emotsioonivaba kirjeldusega, kus võib näha saksakeelse lähteteksti eeskuju. Toetudes Jonuksi ja Remmeli metsakuvandi käsitlusele (2020), rõhutatakse, et 19. sajandi algusest pärit kirjeldus ei pärine mitte eestlastelt endilt, vaid on esitatud läbi koloniaalpilgu. Edasi liigutakse kiirete sammudega läbi oluliste murrangute, mis on metsa kujutuses toimunud.

Ü2: *Während der Sowjetzeit entwickelte sich auch eine umfassende Naturschutzkultur. 1987 gab es eine Bewegung gegen Phosphoritminen, bei der die Vision der Esten als einer Ökonation in den Vordergrund trat. Es gab eine klare Vision, dass der Schutz der estnischen Natur auch die estnische Kultur schützt.*

„Nõukogude ajal arenes välja ka ulatuslik looduskaitsekultuur. 1987 oli liikumine fosforiidikaevandamise vastu, mille puhul joonistus selgelt välja visioon eestlastest kui ökorahvast. Eksisteeris selge visioon, et looduse kaitsmine kaitseb ka eesti kultuuri.“

Distantseeritult ja selgelt tuuakse välja Eesti looduskultuuri arengu peamine punkt: Eesti loodus on seotud eesti kultuuriga. Siit minnakse esitluses metsaga seotud mütoloogia kirjeldamisele, mille juures rõhutatakse, et varaseimate müütide kohta ei ole palju teada, kuna need levisid suulise kultuurina ning sel ajal, kui neid üles kirjutama hakati, oli suur osa tavadest ja lugudest juba kadunud. Siis tuuakse välja pühad hiied, kuid rõhutatakse, et tegemist ei ole milligagi, mis on eestlaste juures ainulaadne, vaid hiiekultuuri leidub ka mujal. Eraldi slaidil tutvustatakse Tamme-Lauri tamme.

Järgmise punktina räägib rühm metsavendadest, kelleks võisid olla nii mehed kui ka naised. Rõhutatakse, et tegemist ei olnud terroristidega, vaid legitiimse kaitsega, mida osutati okupatsioonivõimu vastu lootusega taastada omariiklus. Mainitakse, et tegemist ei ole ainult Eesti fenomeniga, vaid metsavendi oli ka teistes Balti riikides.

Ü3: *Der Wald war auch ein wichtiger Ort für baltische Widerstandskämpfe. Die Waldbrüder waren Männer und Frauen, die während und nach dem Zweiten Weltkrieg, als Estland von den*

Russen besetzt wurde, bewaffnet gegen die Besatzungsmacht kämpften. Ziel des Kampfes der Waldbrüder war es, ihre Familien und sich selbst vor der Gewalt einer fremden Besatzer zu schützen.

„Mets oli ka oluline Balti vastupanuvõitluse paik. Metsavennad olid mehed ja naised, kes Teise maailmasõja ajal ja pärast seda relativastatult okupatsioonivõimu vastu võitlesid. Metsavendade võitluse eesmärgiks oli oma perekondi ja iseendid võõrvallutajate eest kaitsta.“

Viimase punktina tuuakse välja, et eestlased peavad end praegu metsarahvaks, aga on ka palju metsaomanikke, kes tahavad „schnelles Geld“ („kiiret raha“). Lõpetatakse sellega, et pandeemia tõi inimesed senisest rohkem metsa- ja sooradadele, et „innere Akkus aufzuladen und sich vom Alltag zu erholen“ („sisemisi akusid laadida ja argipäevast puhata“).

3.5. KULTUURIVÕRDUS. SRI LANKA METS

Viimase teemana käsitlesid üliõpilased metsa Sri Lankal. Teemad jaotusid järgmiselt: 1) Sri Lanka metsad; 2) metsa tähtsus srilankalaste jaoks; 3) vihmametsad, kuivad igihaljad metsad; 4) Na-puu (*bodhi*) kui sümbol; 5) sõjaajad ning 6) Sri Lanka metsatunnetus.

Erinevalt saksa ja eesti kultuuriareaalidest rõhutavad srilankalased, et nende kultuuris ei saa rääkida ühest ja ühtsest metsast.

Ü4: *In Sri Lanka gibt es hauptsächlich vier Arten von Wäldern: die Regenwälder, Trockenwälder, Montanwälder und Mangrovenwälder. Die Dorfbewohner haben durch Jahrhunderte ihre alltäglichen Bedürfnisse durch den Wald erfüllt. Der Wald ist deswegen ein Bestandteil der Nachhaltigkeit. Außerdem ist es heute eine Kulisse für Filme und literarische Schriften [...].*

„Sri Lankal on peamiselt nelja liiki metsi: vihmametsad, kuivmetsad, mägimetsad ja mangroovimetsad. Külaelanikud on aastasadu oma igapäevaseid vajadusi metsa abil rahuldanud. Mets on seepärast jätkusuutlikkuse osa. Lisaks on see tänapäeval ka kulisiks filmidele ja kirjanduslikele tekstidele.“

Räägitakse Sinharaja looduskaitsealast, mida lisaks rikkale looduskooslusele iseloomustab suur rahvakultuuriline pärand, kuna seal on elanud lõvi, kes on singali rahva oluline sümbol. Edasi räägitakse Ritigala metsast, mis on suure müstilise tähendusega ning seotud paljude legendidega ja rahvapärimestega, on yakka hõimu elupaik ning tsivilisatsioonist eemal asuvate džunglikloostrite asukoht.

Ü4: *Als Wohnort von dem demonischen Yakka-Stamme ist Ritigala ein der gefürchtete Felsen benannt, wo ihre Geister noch immer streifen. Und deshalb glaubte man, dass nichts herausgenommen werden sollte. Dadurch bleibt der Wald im Laufe der Zeit von Menschen unberührt und wieso die fliehenden Fürsten und religiöse Anhänger den Wald als Zufluchtsort ausgewählt haben.*

„Deemonliku yakka hõimu elupaigana peetakse Ritigalat hirmuäratavaks paigaks, kus seni vaimud ringi liiguvad. Seepärast usuti, et sellest metsast ei tohi midagi kaasa tuua. Nii jäi mets aastasadade jooksul puutumatuks ja muutus põgenevate vürstide ja usu liikumiste esindajate pelgupaigaks.“

Eelnevate esitluste tammepuu motiiviga sarnaselt kajastatakse järgmisena budismis olulist bodhipuud kui üksikut olulise sümboolse laetusega puud. Järgmine teema on metsad kui partisanisõja paik, nii võitluses Briti koloniaalvägede vastu kui ka 1980-ndate kodu sõjas. Viimasena tutvustatakse veda indigeenset hõimu, kelle jaoks oli mets pikka aega elupaik ja kõik traditsioonid seonduvad metsaga. Vedad olevat alles lähiminevikus „aus den Wäldern gekommen“ („metsast välja tulnud“). Vedadest räägitakse neutraalselt ja lihtsalt, nende traditsioonilise eluviisi lõppu esitatakse sama loomulikuna kui nende varasemat metsas elamist. Enne vedade tutvustamist tuuakse konteksti loomiseks sisse võrdlus Austraalia ja Ameerika põlisrahvastega.

Viimase teemana tuuakse välja metsa kui meditatsioonipaiga ja ravimtaimede roll Sri Lanka ühiskonnas. Kokkuvõtvalt tõdetakse ratsionaalselt, et ehkki srilankalased armastavad metsa, on metsad üldiselt inimtühjad.

Ü5: *Eine wichtiger Aspekt von srilankisches Waldbild ist ihr unterschiedliche Einstellung zwischen Dorf und die Stadt. Die Dorfbewohner glauben, dass ihre Traditionen nicht aufrechterhalten werden können, wenn der Wald zerstört wird. Sie halten die praktische Nutzung für wichtig. Wiederum denken die Stadtbewohner, wenn der Wald verlorengeht, verlieren sie eine Lage für Urlaub und Entspannung.*

„Sri Lanka metsakujutuse oluliseks aspektiks on küla ja linna erinev suhtumine. Külaelanikud usuvad, et nende traditsioone ei saa säilitada, kui metsa hävitatakse. Nende meelest on praktiline kasutamine oluline. Linnaelanikud aga mõtleavad, et kui mets kaob, kaotavad nad puhkuse ja lõõgastumise paiga.“

Kokkuvõttes sedastatakse, et srilankalased ei tunne end metsarahvana, aga mets on neile tähtis. Näeme, kuidas mõjutab metsast arusaamist fakt, et inimeste lähimälus on veel hõim, kes päriselt metsas elas.

4. Järeldused

Tulles tagasi uurimisküsimuste juurde, näitan, kuidas tõlgendasid üliõpilased mälupaiga ideed kultuuriloolise tähendusloome kontekstis ning missugused kultuurilised ülekanded nende esitlustes esile kerkisid. Analüüsi aitab näitlikustada tabel 2 mälupaiku tutvustavate esitluste teemadega.

Näeme, et üliõpilased proovisid mälupaikadest rääkides järgida ühtset struktuuri ning välja tuua punktid, mis aitaksid enda kultuuri teiste kultuuridega suhestada, ent on sellest loobunud, kui materjal seda ei toeta. Domineerivad kattuvused, mis lähtuvad projekti esimeses etapis loetud Saksa metsa tutvustavast artiklist ja näitavad, et üliõpilased on kasutanud loetut raamina, millele ehitada enda kultuuri tutvustust. Ühtse raami järgimise püüetorkab silma ka allikate valikust, üliõpilased ei ole piirdunud ühe-kahe metsateemalise allika refereerimisega, vaid on kasutanud mitmeid artikleid, et tõmmata paralleele saksakeelses allikas väljatoodud peamiste

Tabel 2. Metsa kui mälupaika tutvustavate esitluste teemad

Saksamaa	Eesti	Sri Lanka
Sissejuhatus müüdiloomesse: metsa kui romantilise sümboli loomine kirjanduses ja maalikunstimis	Sissejuhatus müüdiloomesse: metsa rahvakultuuris	Mitme konkureeriva mütolooilise traditsiooni tutvustamine, mis seonduvad eri metsatüüpidega
Natsionalistlik ideoloogia	–	–
1980-ndail poliitiline võitlus metsade hävimise vastu	Looduskaitse (metsa kaitse) kui kultuuri kaitse, poliitilise võitluse seotus metsa kaitsmisega	Metsade ohustatus, maa ja linna erisus
Tamm kui rahvuspuu	Tamm kui rahvuspuu	Bodhipuu kui rahvuspuu
Metsa majanduslik tähtsus sõjajärgseil aastail	–	–
–	Metsavennad	Partisanisõjad metsas
–	–	Metsad kui indigeense rahva elupaik
Praegune metsatunnetus	Praegune metsatunnetus	Praegune metsatunnetus

punktidega. Samas on üliõpilased teatud eristuvaid elemente oma kultuuris piisavalt oluliseks pidanud, et need lisada (partisaniliikumine, indigeensed hõimud). Leiame ka näiteid selle kohta, et kultuurifenomene vaadeldakse laiemalt kui vaid oma kultuuri võtmes: tamm ei ole sümbol mitte ainult Saksamaal ja Eestis, metsavennad olid ka teistes Balti maades, indigeensed hõimud ei ole vaid Sri Lanka eripära.

Alates 1960-ndate lõpust on Saksamaa ajalookäsitlus olnud kriitiline rahvusliku diskursuse romantiseeriva esitamise suhtes ja see joon on läbiv ka mälupaiku käsitlevas kogumikus. Huvitav on see, et üliõpilaste esitluses oli kõige vähem kriitiline tegelikult Saksamaad

puudutav osa, kus on ilma vajalikku konteksti loomata tugevalt rahvuslik metsakäsitlus, kasutatakse sõna *völkisch*, mis tähistab Lehmannil natsionaalsotsialistlikku ideoloogiat. Nii Eestist kui ka Sri Lankast rääkides on rahvuslikku laetust vähe, üliõpilased ei kasuta autoripositsioonina sõna *meie*, vaid räägivad akadeemiliselt ja neutraalselt eestlastest ja srilankalastest.

Eesti osas püüavad üliõpilased vältida viimaste aastate emotsionaalset metsadebatti ja käsitlevad eestlaste metsarahvaks olemist modernse müüdina, mis on tekkinud alles „mõne viimase aastakümne jooksul“ (Jonuks, Remmel 2020: 460). Siiski käsitletakse metsa kui omamoodi rahvakehandit, mille kaitse on ühtlasi kultuuri kaitse. Tuuakse välja, et müüdi loomes on Eesti kontekstis lisaks Euroopas tavalisele tsivilisatsiooniväsimusele oluline ka ajaloolis-poliitiline dimensioon (metsavennad, fosforiidiprotestid). Eesti mälupaiga vaatenurk jäi silma ka eestlastest kaasüliõpilastele, kaks üliõpilast mainisid projekti tagasisideküsitluses, et neile oli uudiseks, et eestlased ei ole end alati metsarahvaks pidanud.

Sri Lanka üliõpilased tõmbavad samuti selge piiri mütoloogia ja reaalsuse vahele ning näitavad neutraalselt metsaga seonduvat huvide konflikti: külaelanike sissetulekuallikas ja linnaelanike lõõgastumise paik, mis peab viimastele küll pigem teoreetilise võimalusena avatuks jääma, sest reaalsuses on metsad ikkagi pigem inimestest tühjad.

Projekti lõpetav küsitlus sisaldas muu hulgas küsimust „Mida tähendab Sinu jaoks kultuurilise pädevuse õppimine?“. Vastanud 20 üliõpilast mainisid kokku nelja teemat, mitmes vastuses toodi esile kaks momenti: teise kultuuri kohta info saamine (13), koos teise kultuuri üliõpilastega õppimine (7), enda maailmapildi muutumine, adapteerumine (3) ja enda kultuuri parem tundma õppimine (3). Üks üliõpilane kirjutas: „kultuuridevaheline õppimine tähendab võõra kultuuri avastamist ja iseenda kultuuri vaatamise viisi reorganiseerimist.“ Niimoodi järk-järgult avastades ja reorganiseerides arendamegi üliõpilaste oskust kriitiliselt suhestuda ümbritseva maailmaga nii oma kultuuri(de)s kui ka väljaspool. Üks üliõpilane

mainis, et ta mõtles tõsiselt selle üle, kuidas esitada oma kriitikat, kui ta Sri Lanka üliõpilaste panuse kohta ettepanekuid teha tah-
tis (Intervjuu 20.12.21), mis näitab selgelt katset reflekteerida oma
mõtet enne selle väljendamist kultuurilise „teise“ positsioonist, et
vältida mittemõistmist.

5. Kokkuvõte

See artikkel oli katse analüüsida, kuidas üliõpilased mõistavad ja
rakendavad kultuurilise tähendusloome protsesse. Näitena kasutati
saksa keele tundides toimunud kultuurididaktilist projekti metsast
kui mälupaigast Saksamaal, Eestis ja Sri Lankal.

Analüüs näitas, et üliõpilased valisid ja esitasid materjali kriiti-
liselt ning võrdlesid oskuslikult ja struktureeritult metsa kui mälu-
paiga aspekte eri kultuurides, hoides kinni sarnasest skeemist, kuid
suhtudes sellesse piisava avatusega. Üliõpilased olid valinud mater-
jali, mis näitas selgelt, et mälupaigad on ajaloolises muutumises.
Lisaks õnnestus projekti käigus anda üliõpilastele vastutus oma
ülesande eest ning agentsus oma kultuuri esitamisel sellisena, nagu
nad endi valitud materjali alusel õigeks pidasid.

Samas näeme selgelt, et üliõpilased valisid saksakeelsest artik-
list pigem välja need aspektid, mis neid kõnetasid, ning esitasid
mõningaid momente ka teises valguses võrreldes artiklis väidetuga.
Need punktid pakuvad tänuväärset võimalust edasisteks arutelu-
deks tundides. Saksa mälupaiga kajastamisest üle võetud raamis-
tiku rakendamine aga näitas, et üliõpilased oskasid näha kultuuri-
liste tähenduste loomise ja ülekande protsesse. Ühe mälupaiga loo
kokku panemine aitas teadvustada kultuuriloo subjektiivsuse ja
ajalise muutuvuse aspekti. Esitluses teisest kultuuriruumist kaasüli-
õpilaste ees tuli arvestada, kuidas nemad teatud protsesse hindavad
ja mõistavad. See tekitas mitmeperspektiivsuse efekti, mida võõr-
keeletunnis tihti rollimängudega matkitakse (nt Peekmann 2017).
Sümboolse kompetentsi arengut toetas ka projekti raamistik, mis
eldas grupilt sisemise konsensususe saavutamist keeruliste teemade

esitamisel. Sarnaselt Silke Pasewalckiga (2018: 181) arvan seega, et mälupaikade käsitlemine võõrkeeletunnis võimaldab harjutada erinevate kultuuriliste lähtepositsioonide ja lahknevate arusaamadega toimetulekut. Just teisesuse märkamine ja sellega toimetulek viib meid lähemale keeleõppe eesmärgile pakkuda mitmekeelset ja mitmekultuurilist haridust.

KIRJANDUS

- Abroi, Laura 2014. Developing Communicative Competence and Intercultural Communication Competence: Strategic Competence in EFL/ESL Materials. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Badstübner-Kizik, Camilla; Hille, Almut 2016. Erinnerung im Dialog. Deutsch-polnische Erinnerungsorte in der Kulturdidaktik Deutsch als Fremdsprache. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Byram, Michael 1997. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters.
- Byram, Michael; Wagner, Manuela 2018. Making a Difference: Language Teaching for Intercultural and International Dialogue. – Foreign Language Annals 51, 140–151.
- East, Martin 2012. Task-based Language Teaching from the Teacher's Perspective: Insights from New Zealand. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Ellermäe, Birgit 2016. Hirm võõrkeele ees kodumaal ja võörsil. Magistritöö. Tallinna Ülikool.
- Faez, Faranah; Tavakoli, Parvaneh 2018. Task-based Language Teaching. TESOL.
- Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine ja hindamine 2008. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine ja hindamine. Sõsarväljaanne 2023. Euroopa Nõukogu.
- Foitzik, Doris 2009. Weihnachten. – Etienne François, Hagen Schulze (Hrsg.), Deutsche Erinnerungsorte. München: Beck, 154–168.
- François, Etienne; Hagen Schulze 2001. Deutsche Erinnerungsorte. München: Beck.
- François, Etienne 2003. Die Wartburg. – Etienne François, Hagen Schulze (Hrsg.), Deutsche Erinnerungsorte. München: Beck, 154–170.

Intervjuu 20.12.21.

- James, Harold 2003. Die D-Mark. – Etienne François, Hagen Schulze (Hrsg.), *Deutsche Erinnerungsorte*. München: Beck, 434–449.
- Jonuks, Tõnno; Rimmel, Atko 2020. Metsarahva kujunemine. Retrospektiivne vaade müüdiloomele. – *Keel ja Kirjandus* 6, 459–482.
- Kaljundi, Linda; Plath, Ulrike 2017. Eesti ajalookirjutus põimitud perspektiivist. – *Tuna. Ajalookultuuri ajakiri* 1, 2–6.
- Kohn, Kurt; Hoffstaedter, Petra 2017. Learner Agency and Non-Native Speaker Identity in Pedagogical Lingua Franca Conversations: Insights from Intercultural Telecollaboration in Foreign Language Education. – *Computer Assisted Language Learning* 30, 5, 351–367.
- Kramsch, Claire 2006. From Communicative Competence to Symbolic Competence. – *The Modern Language Journal* 90, 2, 249–252.
- Kramsch, Claire 2021. *Language as Symbolic Power*. Cambridge University Press.
- Kramsch, Claire; Narcy-Combes, Jean-Paul 2017. From Social Tasks to Language Development: Coping with Historicity and Subjectivity. – Ahmadian Mohammad, Pilar García Maria (eds.), *Recent Perspectives on Task-Based Language Learning and Teaching*. Oldenbourg: de Gruyter, 195–213.
- Lehmann, Albrecht 2009. Der deutsche Wald. – Etienne François, Hagen Schulze (Hrsg.), *Deutsche Erinnerungsorte*. München: Beck 187–200.
- Leppik, Lea 2016. Tartu ülikooli kui eestlaste mälu paik. – *Ajalooline Ajakiri* 156, 2, 245–264.
- Lotman, Juri 1999. *Semiosfäär*. Tallinn: Vagabund.
- Nora, Pierre 1984–1992. *Les Lieux de mémoire*. T. 1: La République (1984), t. 2: La Nation (1986), t. 3: Les France (1992). Paris: Gallimard.
- Pasewalck, Silke 2018. Erinnerungsorte im Fremdsprachenunterricht als Arena. – Camilla Badstübner-Kizik, Almut Hille (Hrsg.), *Kulturelles Gedächtnis und Erinnerungsorte im hochschuldidaktischen Kontext*. Frankfurt: Peter Lang, 167–183.
- Peekmann, Marika 2017. *Deutsch-estnische Erinnerungsorte im fächerübergreifenden Unterricht Deutsch als Fremdsprache – am Beispiel des Erinnerungsortes „Herrenhaus“*. Magisterarbeit. Universität Tartu.

- Peekmann, Marika 2020. Erinnerungsorte im estnischen DaF-Unterricht: Kulturelles Lernen am Beispiel des Erinnerungsortes ‚Herrenhaus‘. – Frank Thomas Grub, Maris Saagpakk (Hrsg.), Brückenschläge Nord: Landeskunde an der Schnittstelle von Schule und Universität. Frankfurt a. M.: Peter Lang, 151–172.
- Puschkner, Uwe 2009. Der Duden. – Etienne François, Hagen Schulze (Hrsg.), Deutsche Erinnerungsorte. München: Beck, 26–39.
- Rader, Olaf 2009. Dresden. – Etienne François, Hagen Schulze (Hrsg.), Deutsche Erinnerungsorte. München: Beck, 451–470.
- Sabzalieva, Emma; Mutize, Takudzwa; Yerovi, Clarisa 2022. Reimagining Student Mobility for a Post-Pandemic World. UNECSO IESALC.
- Skopinskaja, Liljana; Liiv, Suliko; Beilmann, Regina; Virsa, Raimond 2018. Evaluating Intercultural Awareness Raising in Two Estonian EFL Secondary School Textbooks. – *Philologia Estonica Tallinnensis* 3, 186–207.
- Soone, Helen 2016. Kultuuridevahelise suhtluspädevuse arendamine inglise keele tundides. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Swain, Merrill 2006. Languaging, Agency and Collaboration in Advanced Second Language Proficiency. – Heidi Byrnes (ed.), *Advanced Language Learning: The Contributions of Halliday and Vygotsky*. London: A&C Black, 95–108.
- Tamm, Marek 2013. Ajalugu, mälu ja mäluajalugu: uutest suundadest kollektiivse mälu uurimises. – *Ajalooline Ajakiri* 1, 111–134.
- Undusk, Jaan 2011. Mälupaik Tallinn. Mõtteid tema siluetist. – *Tuna. Aja-lookultuuri ajakiri* 2, 2–17.
- Undusk, Jaan 2015. Mälupaik sinepigaas. Esimene maailmasõda, keemiarelv ja kirjandus. – *Looming* 9, 1300–1319; *Looming* 10, 1454–1473.

SUMMARY

FOSTERING MULTICULTURAL COMPETENCE IN GERMAN LANGUAGE CLASSES IN A VIRTUAL PROJECT “MEMORY SPACES IN GERMANY, ESTONIA AND SRI LANKA”

Maris Saagpakk

According to the Companion Volume of the CEFR (2020), a C1 level speaker “[c]an deal with ambiguity in cross-cultural communication and express their reactions constructively and culturally appropriately in order to bring clarity” (125). However, this is a challenging task, as understanding one another can be difficult even within one culture. Therefore, incorporating “ambiguity” into the language-learning process is essential for learners to learn, react, and improvise in real-life situations.

This article describes the design and results of a virtual project *Erinnerungsorte in Deutschland, Estland und Sri Lanka* (Memory spaces in Germany, Estonia and Sri Lanka). The aim of the project was to analyse the subjective and relative aspects of collective cultural memory. To enhance the symbolic competence of students, the concept of ‘Memory spaces’ (François, Hagen 2001) was utilized. The project was conducted in 2021 as part of the German language lessons and involved participants from Tallinn University (Estonia) and University of Kelaniya (Sri Lanka). The students worked on six different topics; for this case study, the project titled “Forest in Germany, Estonia and Sri Lanka” was selected.

The project was executed in the following steps: forming groups (the ‘Forest’-group consisted of 3 Estonian and 3 Sri Lankan students), reading an article on the German memory space (Lehmann 2009), summarizing it, conducting research on the same phenomena within the students’ respective cultures, selecting and discussing relevant material and finally, the groups presenting their findings.

The project's design was planned to provide the necessary tools for understanding how cultural meaning emerges, with the aim of drawing the students' attention to "perceptual clues to make and convey meaning" (Kramersch 2006: 250). Developing this competence is a multifaceted process in which students learn to recognize and embrace multiperspectivity and are guided towards achieving multilingual, multicultural identities. Supporting student awareness of cultural myths and their role in shaping modern cultural identities is a crucial element in preparing students for cultural encounters with foreign language speakers.

The students presented the Forest as a memory space across cultures, tracing the evolution of concepts surrounding the Forest in different countries. The analysis revealed that students overlooked some aspects emphasized in Lehmann's German article which formed a starting point for their work. Instead, they were more inclined to choose and describe the elements that made sense to them within the context of their own culture. They attempted to establish links between cultures and highlight similarities. When presenting elements of their own culture that the students expected other students to be unfamiliar with they provided contextualization.

Despite some limitations stemming from the virtual nature of the project (e.g., technical difficulties and time zone differences), the project effectively fostered students' symbolic competence and utilized language classes to learn culture.

Keywords: Multiculturalism, didactics of culture, symbolic competence, place of memory, German as a foreign language

Maris Saagpakk on Tallinna ülikooli saksa kultuuriloo ja kirjanduse dotsent. Tema uurimisvaldkonnad on baltisaksa kirjandus ja kultuur, tõlkelugu ja kultuurididaktika. maris.saagpakk@tlu.ee